

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE SPORTIT
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

GJEOGRAFIA E MAQEDONISË

Shkalla: IV

Klasa: VIII

Tiranë, 2017

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT:

1.	FUSHA “SHOQËRIA DHE MJEDISI”	2
1.1	Hyrje	4
2	KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT	6
2.1	Qëllimet e programit të gjeografisë	8
2.2	Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e fushës /lëndës.....	10
2.3	Lidhja e lëndës së gjeografisë me temat ndërkurrikulare	18
2.4	Lidhjet e lëndës së gjeografisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit	19
2.5	Kompetencat e fushës/lëndës dhe tematikat e saj.....	211
2.6	Koha mësimore për tematikë për secilën klasë	233
3.	REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR KLASËN E TETË.....	25
4.	UDHËZIME METODOLOGJIKE	40
5.	UDHËZIME PËR VLERËSIMIN	44
6.	MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE	46

1. FUSHA “SHOQËRIA DHE MJEDISI”

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësi: të ndërtojë dhe të zhvillojë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; të zhvillohet në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballet në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar, nxënësi:

- Kultivon identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- përvetëson vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- zhvillohet në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- zhvillon përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- aftësohet për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- aftësohet për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- zhvillon shpirtin e sipërmarrjes;
- përdor teknologjitë e reja.

Fusha “Shoqëria dhe mjedisi” i krijon nxënësit mundësitë të zhvillojë kompetencat e nevojshme për të përmbushur rolin e tij si anëtar i një shoqërie shumëkulturore dhe demokratike, në një botë gjithnjë e më të ndërvarur. Kompleksiteti i botës shoqërore sot po

rritet, për shkak se shoqëritë janë në një proces të vazhdueshëm ndryshimi dhe lidhjesh globale, shoqëruar me rritje të lartë të lëvizshmërisë së popullsisë, shumëfishim të kontakteve midis kulturave të ndryshme, qarkullim të shpejtë të informacionit dhe rritje e globalizimit të ekonomisë. Lëndët që përbëjnë fushën “Shoqëria dhe mjedisi” zhvillojnë te nxënësi të menduarin kritik e krijues, pasurojnë kulturën e tyre dhe i përgatisin të luajnë një rol aktiv në një shoqëri demokratike. Ato nxitin zhvillimin intelektual të nxënësit duke i dhënë mekanizmat konceptual dhe metodologjikë, të cilët nxënësi mund t’i përdorë në situata të ndryshme, e ndihmojnë të prezantojë botën dhe të përballojë situata të ndryshme në jetën e tij.

Në shkallën e katërt (klasat 8-9), fusha “Shoqëria dhe mjedisi” integron njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera nëpërmjet lëndëve Histori, Gjeografi, Qytetari. Secila prej tyre e trajton botën dhe shoqërinë nga këndvështrime të ndryshme. Përmes kësaj fushe, nxënësi zhvillon bazat e qytetarisë duke siguruar kuptimin e ligjshmërisë, të proceseve ekonomike, shoqërore, kulturore dhe të çështjeve që lidhen me to; zhvillon konceptin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në këndvështrimin e marrëdhënieve historike dhe zbaton këtë kuptim në analizën e pasojave të veprimeve individuale dhe kolektive në shoqëri, në të kaluarën dhe sot; zhvillon këndvështrimin e tij hapësinor për botën, për kompleksitetin dhe ndërvarësinë e vendeve dhe rajoneve në botë. Nxënësi aftësohet të vlerësojë pasojat e ndërveprimit të shoqërisë me mjedisin, për të ndërmarrë veprime që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm.

Programet e gjeografisë, historisë dhe qytetarisë janë ngushtësisht të lidhura nga kompetencat që ato synojnë të zhvillojnë te nxënësi. Përvojat mësimore të kësaj fushe të nxëni në këtë shkallë i shërbejnë përmbushjes së kompetencave kyç, me fokus të veçantë kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar e kulturor.

1.1 Hyrje

Gjeografia është shkenca e vendit, hapësirës dhe mjedisit. Ajo është një mënyrë e strukturuar e eksplorimit, analizës dhe shpjegimit të Tokës, banorëve të saj dhe marrëdhënieve të ndërsjella midis tyre. Mësimi i gjeografisë i ofron nxënësit mundësi të zhvillojë të kuptuarit e veçorive natyrore dhe shoqërore të mjedisit gjeografik, diversitetit të vendeve dhe rajoneve në botë, të njerëzve dhe kulturave, ndërvarësisë dhe ndërveprimit, si dhe marrëdhënieve të njeriut me mjedisin, në nivel lokal, kombëtar, rajonal e botëror.

Ndryshimet e shumta që po përjeton shoqëria e sotme, në mënyrë të veçantë përsa i takon komunikimit, kanë modifikuar marrëdhënien tonë me mjedisin. Shumëllojshmëria e informacionit dhe shpërndarja e tij marramendëse, shtimi i shkëmbimeve të llojeve të ndryshme, globalizimi i ekonomisë dhe lëvizjet e popullsisë, i bëjnë largësitë më të vogla dhe ndikojnë mënyrën sipas së cilës ne shohim botën. Në këtë kontekst, lënda e gjeografisë ka një rëndësi të veçantë për përgatitjen e nxënësit për të jetuar dhe për t'u integruar në shoqëri, për kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar, për edukimin për të jetuar së bashku dhe edukimin për zhvillim të qëndrueshëm.

Programi i gjeografisë kontribuon në zhvillimin e kompetencave kyç në funksion të të nxënit gjatë gjithë jetës. Zhvillimi i kompetencave është pikënisja dhe parimi bazë organizativ i këtij programi. Përmbajtja lëndore konceptohet si mjet për realizimin e tyre nëpërmjet zhvillimit të situatave të të nxënit.

Nxënësi përvetëson mjetet dhe gjuhën gjeografike teksa hulumton marrëdhënien e njeriut me vendet dhe mjedisin, dhe zbulon rolin që duhet të përmbushë për zhvillimin e qëndrueshëm.

Vëzhgimet dhe puna në terren, puna me hartën, interpretimi i shpërndarjes hapësinore të veçorive natyrore dhe shoqërore në Tokë dhe ndërvarësisë midis tyre, zhvillojnë shkathtësitë themelore gjeografike në këtë nivel shkollimi.

Hartimi i programit lëndor rrjedh nga Korniza Kurrikulare e Arsimit parauniversitar, Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të

ulët dhe plani mësimor i arsimit bazë. Si i tillë ky dokument i shërben:

-) **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.
-) **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
-) **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit.
-) **Hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Zbatimi i programit bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, kulturore, racore dhe fetare.

2 KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Programi i gjeografisë për shkallën e katërt (kl.8-9) të arsimit bazë është hartuar me një strukturë dhe mënyrë të re konceptimi në funksion të qasjes kurrikulare me bazë kompetencat.

- J) Programi i gjeografisë krijon kushtet për ndërtimin e kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës dhe kompetencave të fushës që lidhen me to. Kompetencat e fushës lidhen me kompetencat kyçe nëpërmjet rezultateve të të nxënit të secilës prej tyre. Lidhja mes rezultateve të të nxënit të kompetencave të fushës dhe kompetencave kyçe siguron zhvillimin e ndërsjellë të tyre dhe mundëson integrimin lëndor. Procesi i të nxënit në fushën “Shoqëria dhe mjedisi”, në të gjitha shkallët, ka në fokus të veçantë zhvillimin e kompetencës shoqërore dhe qytetare.
- J) Kompetencat zhvillohen përmes tematikave të përbashkëta të fushës dhe në program zërthehen në njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime/vlera. Tematikat e përbashkëta të fushës janë elemente të rëndësishëm të programit të gjeografisë, sipas të cilave strukturohet përmbajtja lëndore dhe integrimi konceptual brenda fushës, në funksion të zhvillimit të kompetencave. Programi i gjeografisë për shkallën e 4 të kurrikulës është i strukturuar rreth tematikës “Ndërvlerësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve”. Për këtë tematikë përcaktohen rezultatet e pritshme të shprehur në terma njohurish, shkathtësish dhe qëndrimesh. Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe nuk përmbushen jashtë tematikës, ato janë marrë në konsideratë në të gjithë procesin e hartimit të rezultateve të të nxënit për tematikë, duke qenë pjesë integrale e saj.
- J) Strukturimi dhe organizimi i programit për shkallë kurrikule synon ta bëjë këtë program më fleksibël, duke i ndihmuar dhe lënë dorë më të lirë mësuesve për ta zbatuar atë në mënyrë krijuese, si dhe të respektojnë ritmet individuale të nxënësve drejt zotërimit të kompetencave të detajuara në çdo shkallë të kurrikulës.

-) Strukturimi i programit mbi rezultatet e të nxënit për kompetencë ndihmon në planifikimin dhe zhvillimin e situatave të të nxënit dhe lehtëson vlerësimin e nxënësit për kompetencat kyçe. Situatat e të nxënit janë situata që lidhen me kontekstin e të nxënit. Ato mund të jenë situata në mjedise të mbyllura ose të hapura të nxëni, brenda shkollës ose jashtë saj. Roli i mësuesit në mësimdhënien përmes situatave është ai i udhëheqësit e i lehtësuesit gjatë nxënies aktive të nxënësit.
-) Konceptimi i kurrikulës me bazë kompetencat krijon mundësitë dhe kërkon zbatimin e integruar të saj. Programi i gjeografisë krijon mundësi integrimi brenda fushës dhe me fushat e tjera, si shkencat e natyrës, matematikën, gjuhën, artet, etj. Në shumë aspekte, programi i gjeografisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare. Ato shërbejnë si çështje kyçe për zhvillimin e kompetencave, integrojnë fushat e të nxënit dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme.
-) Programi sugjeron metoda, teknika, strategji të mësimdhënies e të nxënies që nxisin interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve. Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënit të tyre.
-) Vlerësimi si pjesë integrale e procesit të të nxënit, mat shkallën në të cilën kompetencat janë arritur nga nxënësit. Vlerësimi merr shumë forma, të cilat i parashikon dhe mundëson struktura dhe konceptimi i programit.

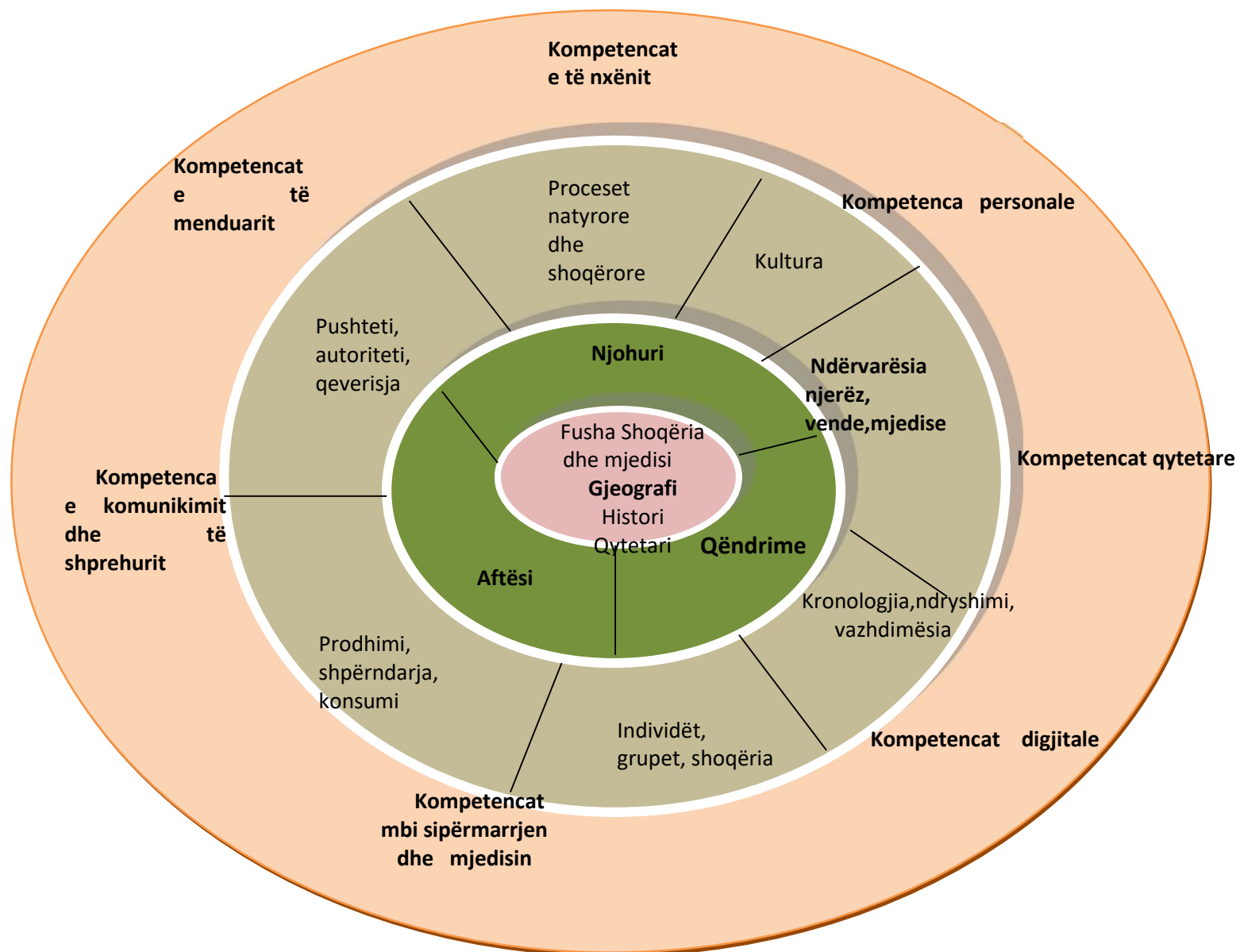

2.1 Qëllimet e programit të gjeografisë

Programi i gjeografisë për shkallën e 4-ët synon që nxënësi:

- Të zhvillojë kuriozitetin për vendet, njerëzit, kulturat dhe mjediset në botë.
- Të zhvillojë dijet për dukuritë dhe proceset fiziko-gjeografike mbi bazën e një përgatitjeje të përshkallëzuar dhe ballafaqimit të vazhdueshëm të të menduarit kritik e krijues.
- Të zhvillojë kuptimin, interesin dhe respektin për vendin ku jeton, të vendeve të tjera, njerëzve dhe mënyrës si ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mjedisin ku jetojnë.
- Të zhvillojë shkathhtësitë për të qenë përdorues kritik dhe krijues i metodave të kërkimit gjeografik.
- Të zhvillohet si qytetar i informuar, i përgjegjshëm dhe aktiv, i cili mund të kontribuojë për zhvillimin e një bote të qëndrueshme.
- Të përdorë teknologjinë e informacionit dhe të komunikimit, si mjet për sigurimin dhe komunikimin e informacionit.

Diagrama 1: Korniza konceptuale e programit

2.2 Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e fushës /lëndës

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyçe nga nxënësi gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e fushës për secilën shkallë. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat, dhe mjetet e përshtatshme të procesit të nxënies. Kompetenca përcaktohet si ndërthurje e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve që një nxënës duhet të fitojë gjatë procesit të nxënies.

Kompetenca qytetare

Programi i gjeografisë, si pjesë e fushës “Shoqëria dhe mjedisi”, përmes kërkimit gjeografik krijon kushte në mënyrë të veçantë për ndërtimin dhe demonstrimin nga nxënësi të kompetencës qytetare.

Në shkallën e tretë dhe të katërt, nxënësi hulumton për çështje aktuale gjeografike, ai vlerëson gjetjet e tij në lidhje me qëndrueshmërinë mjedisore në nivel lokal e global, diversitetin dhe respektimin e trashëgimisë natyrore dhe kulturore në zonën ku jeton etj.. Përmes eksplorimit të çështjeve të tilla, nxënësi nxitet të mendojë në mënyrë kritike, të marrë vendime dhe të veprojë për adresimin e çështjeve qytetare në një botë të ndërvarur dhe diverse. Nxënësi propozon rrugë alternative për sfida apo çështje të ndryshme gjeografike, duke marrë në konsideratë faktorët mjedisorë, ekonomikë, shoqërorë.

Ky program kontribuon dhe në zhvillimin e kompetencave të tjera kyçe. Rezultatet e të nxënies të synuara nga programi i gjeografisë nxitin, në shkallë të ndryshme, zhvillimin e kompetencave kyçe.

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit

Programi i gjeografisë krijon mundësi për zhvillimin e shkathtësive komunikuese. Nxënësi përdor materiale të printuara, vizuale dhe digjitale, për të eksploruar dukuritë, proceset gjeografike, vendet dhe rajonet. Ai mëson si të vlerësojë këto burime dhe kuptojë si

gjuha mund të përdoret për të manipuluar të nxënin. Përmes diskutimeve, lojës në role, debateve apo prezantimeve zhvillon shkathtësi të të shprehurit; në mënyrë progresive zhvillon dhe përdor fjalorin gjeografik për komunikimin e informacionit dhe ideve në audiencë të ndryshme.

Kompetenca e të menduarit

Nxënësi zhvillon të menduarin kritik dhe krijues gjatë vlerësimit të të dhënave dhe përdorimit të tyre, teston shpjegimet dhe analizon argumentet. Ai zhvillon shkathtësitë për marrjen e vendimeve dhe strategji që e ndihmojnë të mendojë në mënyrë analitike dhe logjike. Programi mundëson që nxënësi të kuptojë vlerën dhe procesin e drejtimit të pyetjeve, të jetë krijues dhe të zhvillojë imagjinatën në vëzhgimet që bën në terren. Nxënësi nxitet të mendojë në mënyrë kritike dhe krijuese për mënyrat e përdorimit sa më racional të burimeve natyrore.

Programi i gjeografisë mundëson zbatimin e shkathtësive matematike për ndërtimin e grafikëve, tabelave, llogaritjen dhe interpretimin e të dhënave. Në punën me hartën, nxënësit punojnë me koncepte numerike, si shkalla, largësia, koordinatat, projeksionet.

Kompetenca e të nxënit

Për të mbështetur kërkimin gjeografik, nxënësit përdor metoda efektive të punës, shfrytëzon informacionin nga burime të ndryshme, gjykon vlefshmërinë dhe rëndësinë e tij. Në procesin e kërkimit, ai përdor teknologjinë e informacionit dhe komunikimit për përgatitjen e prezantimeve të tij dhe komunikimin e gjetjeve.

Nxënësi mendon në mënyrë kritike kur konsideron pasojat e veprimtarisë njerëzore në një mjedis të caktuar, kur vlerëson zgjidhjet e problemeve globale, kur pozicionohet dhe mbron qëndrimin e tij.

Ndërgjegjësimi për dukuritë e ndryshme gjeografike e ndihmon nxënësin të njohë kulturën e tij dhe kulturat e tjera. Ai mëson ku është dhe si, pozita e tij lidhet me të tjerët. Nxënësi mëson të bashkëpunojë, përballet me detyra komplekse që kërkojnë bashkëpunim. Në

procesin e realizimit të detyrave demonstroi respekt dhe mirëkuptim, pranon mendimet ndryshe. Përdor gjuhën e gjeografisë për të komunikuar mendimet dhe idetë e tij dhe për të organizuar përgjigjet.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

Nxënësit zgjidhin çështje të ndryshme që lidhen me mjedisin gjeografik, analizojnë elementë të situatës, kompleksitetin e saj, vlerësojnë rëndësinë dhe efektivitetin e zgjidhjeve të propozuara nga njëri-tjetri. Ndërgjegjësimi për dukuritë e ndryshme gjeografike e ndihmon nxënësin të njohë kulturën e tij dhe kulturat e tjera. Nxënësit mësojnë të bashkëpunojnë ndërsa përballen me detyra komplekse që kërkojnë bashkëpunim.

Kompetenca personale

Programi i gjeografisë stimulon të nxënin bazuar në kërkim, duke zhvilluar aftësinë e nxënësve për të menaxhuar veten. Nxënësit kuptojnë rolin e tyre në procesin e të nxënit dhe në kryerjen e hetimeve, aftësohen të jenë të pavarur në zbatimin e njohurive dhe shkathtësive, dhe në marrjen e vendimeve. Përmes punës në bashkëpunim në klasë dhe në terren, nxënësit zhvillojnë aftësitë ndërpersonale dhe mësojnë të vlerësojnë perspektivat e ndryshme të anëtarëve të tjerë të grupit.

Kompetenca digjitale

Nxënësi zhvillon kompetencën digjitale përmes përdorimit të TIK-ut në mënyrë efektive dhe të përshtatshme kur heton, krijon, komunikon idetë dhe informacionin për dukuritë gjeografike, për vendin e tij, marrëdhënien e njeriut me mjedisin.

Diagrama 2:

Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së gjeografisë në shkallën e katërt (kl.8 – 9)

SHKALLA 4

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit (Nxënësi komunikon në mënyrë efektive)

Nxënësi:

-) Transmeton saktë të dhënat e mbledhura për një temë konkrete në formë tekstuale, numerike, verbale, elektronike apo në ndonjë formë tjetër të të shprehurit.
-) Prezanton para të tjerëve një projekt për një temë të dhënë, të përgatitur vetë ose në grup, duke gërshetuar forma të komunikimit verbal dhe elektronik, si dhe veprimin praktik.
-) Harton një tekst, deri në pesëqind fjalë (bazuar në imagjinatën e vet), duke vazhduar një rrëfim gojor apo tekst të lexuar më parë.
-) Analizon përmbajtjen dhe kuptimin e nocioneve (koncepteve) të reja, duke përdorur leksikun e përshtatshëm.

Kompetenca e të menduarit (Nxënësi mendon në mënyrë krijuese)

Nxënësi:

-) Paraqet në forma të ndryshme (me gojë, të shkruar, grafike, me simbole) argumente për të përforcuar mendimin apo qëndrimin e vet për një problem nga fusha të caktuara.
-) Përzgjedh dhe klasifikon informacionin nga burime të ndryshme në bazë të një kriteri të caktuar për një temë konkrete dhe e përdor për marrjen e një vendimi apo për zgjidhjen e një problemi/detyre.
-) Përpunon idenë e vet në një projekt me shkrim për një çështje të caktuar duke propozuar qëllimin, aktivitetet kryesore, afatet, vendin, personat, materialet dhe mjetet e nevojshme për kryerjen e tyre dhe parashikon pengesat e mundshme gjatë realizimit.
-) Interpretin një rregull, koncept apo proces të caktuar, duke e ilustruar atë me shembuj konkretë nga situatat e jetës së përditshme me shkrim/me gojë.
-) Identifikon me anë të krahasimit dallimet dhe ngjashmëritë midis ligjeve dhe dukurive që ndodhin në natyrë me ato në shoqëri, duke vënë në dukje lidhjen shkak-pasojë midis këtyre dukurive.

Kompetenca e të nxënit (Nxënësi mëson për të nxënë)

Nxënësi:

-) Regjistron në formë të shkruar, grafike, etj., informacionin/faktet për një temë; veçon me anë të teknikave të ndryshme pjesët sipas rëndësisë dhe nevojës për temën/detyrën e dhënë.

-) Shfrytëzon në mënyrë efikase fjalorët, enciklopeditë dhe teknologjinë informative apo burime të tjera për zhvillimin e një ideje/projektme bazë klase/shkolle ose jashtë saj.
-) Parashtron pyetje për çështje të ndryshme dhe organizon mendimet për të gjetur përgjigje për temën apo problemin e caktuar duke evidentuar përparimin/vështirësitë deri në zgjidhjen përfundimtare.
-) Shfrytëzon në mënyrë të efektshme teknika të ndryshme gjatë të nxënies së dhënë, duke klasifikuar informacionin e njohur nga ai panjohur, si dhe atë që është i paqartë.
-) Përdor elementët e portofolit personal për vetëvlerësimin dhe identifikimin e anëve të forta, i shfrytëzon ato për përparimin në mësim dhe për orientimin për karrierë.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin (Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive)

Nxënësi:

-) Vlerëson rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit nëpërmjet shembujve konkretë nga jeta e përditshme.
-) Analizon pasojat që sjell dëmtimi i mjedisit për jetën e njeriut dhe biodiversitetit, duke i paraqitur idetë në formë të shkruar ose në ndonjë formë tjetër të të shprehurit, jep mendimin dhe qëndrimin e vet për këtë çështje si dhe organizon aktivitete për mbrojtjen e mjedisit.

Kompetenca personale (Nxënësi bën jetë të shëndetshme)

Nxënësi:

-) Dallon sjelljen korrekte nga ajo jo korrekte gjatë punës në grup ose në situata emocionale, dhe propozon masat për parandalimin/tejkalimin e tyre.

Kompetenca qytetare (Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët)

Nxënësi:

-) Identifikon paragjykimet apo dukuritë jo të mira në klasë, shkollë apo në komunitet, mban qëndrim ndaj tyre duke propozuar veprime konkrete parandalimi.
-) Përgatit në grup një aktivitet, duke përdorur tolerancën si mjet për promovimin e diversiteti kulturor, etnik, gjinor, fetar, social etj., në shkollë apo në komunitet.

Kompetenca digjitale (Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin)

Nxënësi:

-) Përdor TIK-un për të lehtësuar procesin e të nxënës dhe për të rritur efektivitetin në mësimnxënie.
-) Bashkëpunon me moshatarët e tij duke përdorur mjetet e telekomunikacionit bashkëpunues, për të hetuar tema mësimore, për të zgjidhur çështje dhe probleme që mund të lindin në shkollë dhe jashtë saj.
-) Përdor aftësitë e të menduarit kritik për të planifikuar, hulumtuar e menaxhuar projekte, për të zhvilluar strategji, për të zgjidhur problemet dhe, arrin në vendimmarrje, në bazë të informacionit të fituar, duke përdorur mjetet dhe burimet e duhura digjitale.

Për të realizuar lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës mësuesi ndjek këto hapa:

-) përzgjedh përmbajtjen mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatet e të nxënit të kompetencave të gjeografisë në një vit mësimor, si dhe rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe në një vit mësimor;
-) planifikon mësimdhënien, duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do të arrijë rezultatet e të nxënit, për kompetencat kyçe brenda vitit shkollor;
-) kryen analiza dhe vlerësime të ecurisë së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave, projekteve, për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënit për vit mësimor dhe shkallë, për lëndën e gjeografisë.

2.3 Lidhja e lëndës së gjeografisë me temat ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore me të cilat përballet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i gjeografisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, me fokus të veçantë temat:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.
- Zhvillimi i qëndrueshëm.
- Mjedis.
- Ndërvarësia.
- Bashkëjetesa paqësore.

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë me mjedisin nga perspektiva e menaxhimit të përgjegjshëm, nxënësi mëson të vendosë lidhje midis nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për implikimet e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e mjedisit nga veprimtaria njerëzore. Në këtë mënyrë, programi ndihmon për edukimin për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mjedisin. Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve të ndryshme, transferimit të të nxënit në vendin e tij, nxënësi ndërgjegjësohet për rolin e tij si qytetar. Kjo e ndihmon atë të jetë mendjehapur dhe të respektojë diversitetin. Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare, dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë kupton domethënien e veprimeve në një territor të caktuar, pozicionohet për një çështje të caktuar dhe hulumton dukuritë globale. Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

2.4 Lidhjet e lëndës së gjeografisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënimit

Konceptimi i programit të gjeografisë në fushën” Shoqëria dhe mjedisi” është mbështetur në parime të mirëfillta të integritimit. Për t’i siguruar nxënësit zhvillimin e kompetencave, është e rëndësishme lidhja e lëndëve brenda fushës, të cilat ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njëra-tjetrën.

Lidhja e gjeografisë me historinë i shërben nxënësit të kuptojë më mirë vendin e tij dhe ndryshimet përgjatë kohërave; ndryshimet që kanë pësuar kulturat e ndryshme dhe ndikimin e tyre në zhvillimet e vendeve dhe rajoneve; nxënësi hulumton historinë e mendimit gjeografik për të kuptuar evolucionin e ideve dhe teorive.

Programi i gjeografisë ka si pjesë përbërëse përmasat e qytetarisë dhe ndihmon në zhvillimin e tyre. Ai e sheh botën si bashkësi globale dhe të ndërvarur, nxënësi identifikon probleme, sugjeron zgjidhje dhe reflekton për marrjen e vendimeve.

Gjeografia është ngushtësisht e lidhur me fushat e tjera të të nxënimit. Si të gjitha lëndët e tjera, gjeografia krijon mundësi të zbatimit të kompetencave që zhvillon fusha “Gjuhët dhe komunikimi”. Nxënësi zhvillon aftësitë dhe shprehitë e tij komunikuese, me shkrim dhe me gojë, për të kërkuar dhe komunikuar gjetjet e tij. Ai përdor gjuhën letrare për të shprehur pozicionin e tij qartë dhe në mënyrë koherente. Por njëkohësisht dhe gjeografia kontribuon në zgjerimin dhe përpunimin e fjalorit të nxënësit, duke e nxitur atë të parashtrojë qartë dhe saktësisht idetë e tij, me gojë ose me shkrim. Punët praktike, të cilat janë mjaft të rëndësishme për zhvillimin e kompetencave të kësaj lënde, i japin nxënësit shansin që të zhvillojë kompetencën e komunikimit gjuhësor dhe të pasurojë fjalorin terminologjik, përmes diskutimeve mbi përshkrimin e punëve praktike dhe shpjegimin e rezultateve të tyre. Termat e ndryshëm të përdorur në këtë lëndë janë specifike dhe ndihmojnë nxënësin për zhvillimin e kompetencës së komunikimit në gjuhën dhe terminologjinë e saj.

Gjithashtu, e rëndësishme është lidhja e gjeografisë me shkencat e natyrës. Gjeografia është një urë lidhëse ndërmjet shkencave natyrore dhe atyre shoqërore. Shumë prej njohurive të fushës së shkencave natyrore janë themelore për interpretimin e mënyrës sipas

së cilës janë organizuar vendet dhe në këtë mënyrë për të përfutur një kuptim më të mirë të dukurive globale. P.sh., nxënësi përdor njohuritë për dukuritë natyrore kur diskuton për organizimin e mjediseve të ndryshme. Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve, nxënësi reflekton mbi pasojat në shkallë të gjerë të ndikimit të njeriut në çështje të shëndetit. P.sh., ai ndërgjegjësohet që sjellje të papërgjegjshme mund të çojnë në përhapjen e epidemive apo ndotjeve mjedisore. Ai kupton që vendimet e marra në bazë të interesave të ngushta mund të kenë pasojë serioze për njerëzit që banojnë në një mjedis të rrezikuar.

Nxënësi zhvillon kompetencën matematikore përmes përdorimit të informacioneve sasiore dhe cilësore, leximit apo ndërtimit të hartave, grafikëve dhe tabelave statistikore.

Artet, në mënyrë të veçantë arti pamor, i jep mundësi nxënësit të zbulojë peizazhe dhe qendra të banuara përmes prezantimeve të artistëve. Ai percepton ndikimin e artit në arkitekturën, zhvillimin e shesheve publike etj. Dhe lëndët e tjera të arteve ndihmojnë përmes krijimit dhe interpretimit të punimeve që i referohen perspektivës hapësinore.

Teknologjia e informacionit dhe komunikimit (TIK) mbështet të nxënit në lëndën e gjeografisë përmes realizimit të detyrave të ndryshme, projekteve, kërkimit, përpunimit dhe prezantimit të informacionit. Nxënësi mëson të përzgjedhë informacionin dhe të mbajë qëndrim kritik ndaj tij, të dallojë faktin nga opinioni.

2.5 Kompetencat e lëndës dhe tematikat e saj

Përmes programit të gjeografisë, në shkallën e katërt të kurrikulës mundësohet zhvillimi i kompetencave të lëndës, të cilat lidhen me kompetencat kyç që një nxënës duhet të zotërojë gjatë gjithë jetës së tij/saj. Programi i gjeografisë, nëpërmjet të gjithë tematikave të tij dhe situatave të të nxënës zhyllon dhe ndërton kompetencat e lëndës, të cilat janë pjesë e kërkimit gjeografik. Nxënës zhyllon dhe ndërton kompetencat si dhe aftësohen t'i përdorin ato në mënyrë që të thellonjë dhe të zgjerojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat e tyre në lëndën e gjeografisë duke arritur progres.

Tematikat mbi të cilat është organizuar përmbajtja e programit kanë të bëjnë me njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat, nëpërmjet të cilave, do të realizohen këto kompetenca. Shkathtësitë dhe qëndrimet, ashtu sikurse njohuritë, janë objekt i të nxënës të rregullt dhe progresiv. Shkathtësitë dhe aftësitë u lejojnë nxënësve, që nën udhëheqjen e mësuesit apo në mënyrë të pavarur, të ndërtonjë, përvetësojnë, mobilizojnë njohuritë dhe të reflektojnë mbi to.

Disa nga shkathtësitë janë specifike për gjeografinë (p.sh., nxënës lokalizojnë, orientohen në hapësirë, lexojnë dhe përdorin gjuhën hartografike), ndërsa të tjerat kanë të bëjnë me shkathtësi që gjeografia ndan me fushat e tjera dhe që janë të domosdoshme për të gjithë procesin e të nxënës (p.sh., komunikojnë me shkrim dhe me gojë, përshkruajnë, identifikojnë etj.). Çdo situatë të nxënës shoqërohet dosmosdoshmërisht me shumë prej këtyre shkathtësive.

Në shkallën e katërt, programi i gjeografisë zhvillon kompetencat e mëposhtme lëndore, të cilat lidhen me kërkimin gjeografik:

-) *Vëzhgimi dhe hetimi i dukurive gjeografike*
-) *Përpunimi i informacionit gjeografik*
-) *Marrja e vendimeve mbi bazën e informacionit të mbledhur*

Rezultatet e të nxënës të kompetencave të lëndës për shkallën e katërt:

SHKALLA 4

Vëzhgimi dhe hetimi i dukurive gjeografike

Nxënësi:

- Përcakton ose zhvillon një çështje për hetim.
- Zhvillon dhe vlerëson çështjen duke përdorur konceptet që lidhen me rajonin, mjedisin, ndërveprimin.
- Përcakton marrëdhëniet shkak-pasojë të ndërveprimit ndërmjet mjediseve fizike dhe humane në rajone të ndryshme, në nivel lokal, kombëtar, rajonal e botëror.

Përpunimi i informacionit gjeografik

Nxënësi:

- Mbledh, përzgjedh dhe regjistron të dhëna gjeografike, duke shfrytëzuar burimet parësore dhe dytësore.
- Nxënësi vlerëson burimet për vlefshmërinë dhe besueshmërinë e tyre.
- Ndërton njohuri për rajonet dhe veçoritë e tyre, ndërvarësinë, bashkëveprimin midis tyre, në nivel kombëtar, rajonale e global, duke përdorur mjetet dhe shkathtësitë gjeografike, si harta të llojeve të ndryshme, fotografi, statistika, diagrame, pyetësorë etj.
- Prezanton (me shkrim, me gojë, grafikisht, vizualisht) shpërndarjen hapësinore të dukurive gjeografike, përmes përdorimit të hartave të shkallëve të ndryshme, duke përdorur fjalorin e përshtatshëm gjeografik.

Marrja e vendimeve

Nxënësi:

- Kombinon të dhëna dhe informacion për të nxjerrë konkluzione, duke marrë në konsideratë ndikimin e tyre.
- Propozon alternativa, strategji apo zgjidhje për çështjen gjeografike dhe jep argumente për zgjedhjen e preferuar.
- Sugjeron mënyra të përmirësimit të metodave të tij/saj kërkimore.

2.6 Koha mësimore për tematikë

Programi i lëndës Gjeografi e Maqedonisë (ish-RJM) për klasën e 8-të, për shkollat 9-vjeçare të pakicave kombëtare maqedonase, zhvillohet për 35 orë mësimore vjetore (1 orë mësimore/javë x 35 javë = 35 orë mësimore vjetore). Programi specifikon orët e sugjeruara për tematikë dhe nëntematikë, për secilën shkallë dhe klasë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën nëntematikë.

SHKALLA 4

Tematika	Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve
Klasa 8	35 orë

Klasa 8

Tematika	Nëntematikat	Orë të sugjeruara
Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve	Tipare të përgjithshme natyrore të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë	14
	Popullsia dhe ekonomia e ish-Republikës	19

	Jugosllave të Maqedonisë	
	Rrugëtimi i ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë drejt Bashkimit Europian	2

3. REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR SHKALLËN E KATËRT

Programi i lëndës së gjeografisë së Maqedonisë (ish-RJM) për klasën e 8-të, për shkollat 9-vjeçare të pakicave kombëtare maqedonase, synon që nxënësi:

- Të zhvillojë kuptimin, interesin dhe respektin për natyrën, kulturën e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, njerëzit dhe mënyrën si ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mjedisin ku jetojnë.
- Të zhvillojë dijet për dukuritë dhe proceset kryesore gjeografike, që shfaqen në hapësirat fizike të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe në rajonet e veçanta të saj.
- Të njohë ndikimin dhe rolin përcaktues të veprimtarisë jetësore e prodhuese të shoqërisë mbi natyrën e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.
- Të zhvillojë shkathtësitë për të qenë përdorues kritik dhe krijues i metodave të kërkimit gjeografik.
- Të zhvillohet si qytetar i informuar, i përgjegjshëm dhe aktiv, i cili mund të kontribuojë për zhvillimin e një bote të qëndrueshme.

Në këtë program janë paraqitur rezultatet e të nxënit për tematikën “Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve, mjediseve” në funksion të zhvillimit të kompetencave.

Rezultatet e të nxënit shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Tematika, nëntematikat dhe renditja e tyre nuk presupozojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve). Sasia e orëve mësimore për secilën nëntematikë është rekomanduese.

KLASA 8

TEMATIKA: Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve

Përshkrimi i tematikës:

Përmes kësaj tematike, nxënësit zhvillojnë kompetencat që lidhen me kërkimin gjeografik për studimin e natyrës, popullsisë dhe ekonomisë së ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, lidhjen e ndërsjellë ndërmjet natyrës dhe zhvillimit e organizimit hapësinor të veprimtarisë jetësore e prodhuese të shoqërisë si dhe studimin tërësor të rajoneve gjeografike të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.

Nxënësit përdorin hartat, prezantimet grafike, mjetet dhe teknologjinë e informacionit për të gjetur, përdorur dhe prezantuar informacion rreth rajoneve, vendeve dhe mjediseve të ndryshme; përdorin shprehjet praktike në ndërtimin e grafikëve, diagrameve, skicave, matjeve dhe lokalizimeve në hartë ; përdorin fjalorin e përshtatshëm gjeografik; organizojnë udhëtime imagjinare, konkurse me karakter gjeografik, përgatisin albume për rajone e vende të veçanta etj.

Rezultatet e të nxënit

Njohuritë

Shkathtësitë

Qëndrimet / vlerat

NËNTEMATIKA: TIPARET E PËRGJITHSHME NATYRORE TË ISH-REPUBLIKËS JUGOSLLAVE TË MAQEDONISË

) Pozita gjeografike e ish-
Republikës Jugosllave të

Nxënësi:

) Interpreton me ndihmën e hartës rolin e

Nxënësi:

) Demonstron, përmes studimit të

<p>Maqedonisë, roli dhe rëndësia e saj në dukuritë gjeografike me karakter natyror e human.</p> <p>) Ndërtimi gjeologjik i territorit dhe formimi i truallit.</p> <p>) Pasuritë natyrore dhe roli i tyre në zhvillimin ekonomik të vendit.</p> <p>) Larmia e formave të relievit dhe roli i tij në zhvillimin e degëve të ekonomisë.</p> <p>) Klima e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe tiparet kryesore të klimës.</p> <p>) Pasuritë klimatike dhe ndikimi në zhvillimin socio-ekonomik të vendit dhe të rajoneve.</p> <p>) Pasuria hidrografike e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.</p>	<p>pozitës gjeografike të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë për zhvillimin dhe bashkëveprimin rajonal e më gjerë;</p> <p>) <u>përshkruan</u> ndërtimin gjeologjik dhe etapat e formimit të truallit;</p> <p>) <u>identifikon</u> pasuritë minerare dhe shpërndarjen gjeografike të tyre;</p> <p>) <u>interpreton</u> rolin e pasurive natyrore në zhvillimin ekonomik të vendit;</p> <p>) <u>përshkruan</u> tiparet e përgjithshme të relievit;</p> <p>) <u>interpreton</u> me ndihmën e hartës shtrirjen e elementeve kryesorë të relievit;</p> <p>) <u>identifikon</u> tiparet kryesore të klimës dhe faktorët që ndikojnë në formimin e saj;</p> <p>) <u>vlerëson</u> rolin e klimës në dukuritë natyrore, organizimin shoqëror dhe zhvillimin ekonomik të vendit dhe rajoneve;</p> <p>) <u>përshkruan</u> pasurinë e madhe hidrografike të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.</p> <p>) <u>identifikon</u> faktorët që kanë ndikuar në</p>	<p>gjeografisë, aftësitë qytetare, të cilat ndihmojnë në rritjen personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri;</p> <p>) <u>vlerëson</u> trashëgiminë natyrore dhe kulturore;</p> <p>) <u>vlerëson</u> dhe <u>respekton</u> politikatat globale dhe rajonale për zhvillimin e qëndrueshëm;</p> <p>) <u>vlerëson</u> dhe <u>respekton</u> pikëpamjet e të tjerëve;</p> <p>) <u>tregon</u> integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit;</p> <p>) <u>paraqet</u> dhe <u>komunikon</u> lirshëm mendimet e tij;</p> <p>) <u>demonstron</u> pavarësi dhe objektivitet në kryerjen e detyrave;</p> <p>) <u>respekton</u> përpjekjet personale dhe ato në grup.</p>
---	---	---

) Roli i hidrografisë për zhvillimin ekonomik të vendit dhe të rajoneve të veçanta të tij.

) Tokat, larmia e tyre dhe faktorët që kanë ndikuar në formimin e tyre.

) Roli i tokave në zhvillimin ekonomik të vendit.

) Larmia e madhe e florës dhe faunës, roli i tyre në zhvillimin ekonomik të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.

) Trashëgimia natyrore e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe vlerat e saj.

) Ndikimi i veprimtarisë njerëzore në mjedis, problemet mjedisore.

larminë hidrografike;

) vlerëson rolin e pasurive ujore për zhvillimin ekonomik të vendit dhe rajoneve të tij;

) përshkruan faktorët që ndikojnë në shumëllojshmërinë e tokave;

) interpretton rolin e larmisë së tokave në zhvillimin ekonomik të vendit, me fokus të veçantë bujqësinë;

) evidenton faktorët që kanë ndikuar në larminë e florës dhe faunës;

) intrepreton rolin e florës dhe faunës për zhvillimin ekonomik të vendit;

) analizon vlerat e veçanta të trashëgimisë natyrore të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;

) vlerëson ndikimin e veprimtarisë njerëzore në mjedisin natyror;

) analizon disa ndër problemet mjedisore që shoqërojnë këtë ndikim.

**NËNTEMATIKA: POPULLSIA DHE EKONOMIA E
ISH-REPUBLIKËS JUGOSLLAVE TË MAQEDONISË**

<p>) Historia e popullimit të hershëm të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.</p>	<p><i>Nxënësi:</i>) <u>Përshkruan</u> tiparet e popullimit të hershëm të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;</p>	<p><i>Nxënësi:</i>) <u>Vlerëson</u> diversitetin shoqëror, kulturor dhe mjedisor;</p>
<p>) Popullsia, tiparet e zhvillimit të përgjithshëm demografik.</p>	<p>) <u>shpjegon</u> tiparet e përgjithshme të zhvillimit demografik të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;</p>	<p>) <u>vlerëson</u> dhe <u>respekton</u> pikëpamjet e të tjerëve;</p>
<p>) Ecuria e numrit të përgjithshëm të popullsisë në periudha të ndryshme.</p>	<p>) <u>interpreton</u> ecurinë e numrit të përgjithshëm të popullsisë së ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë në periudha të ndryshme;</p>	<p>) <u>komunikon</u> lirshëm mendimet e tij;</p>
<p>) Numri, dendësia dhe shpërndarja gjeografike e popullsisë.</p>	<p>) <u>interpreton</u> me ndihmën e hartës, shpërndarjen gjeografike të popullsisë së ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;</p>	<p>) <u>respekton</u> përpjekjet personale dhe ato në grup;</p>
<p>) Lëvizja natyrore e popullsisë, roli i saj në numrin e strukturën moshore të popullsisë.</p>	<p>) <u>analizon</u> ecurinë e lëvizjes natyrore të popullsisë në vite;</p> <p>) <u>evidenton</u> rolin e lëvizjes natyrore të popullsisë në strukturën moshore të saj;</p>	<p>) <u>demonstron</u> pavarësi dhe objektivitet në kryerjen e detyrave;</p> <p>) <u>është krijues</u> dhe <u>prezanton</u> idetë e reja të tij;</p> <p>) <u>demonstron</u> objektivitet në diskutimet dhe debatet;</p> <p>) <u>respekton</u> punën e të tjerëve.</p>

) Lëvizjet migruese të popullsisë roli i tyre në zhvillimet demografike të vendit.	) <u>analizon</u> lëvizjet migruese të popullsisë dhe rolin e tyre në zhvillimet demografike të vendit;
) Veçoritë strukturore të popullsisë (sipas moshës, gjinisë, vendbanimit, etnike, fetare etj.)	) <u>ndërton dhe analizon</u> grafikë të strukturës së popullsisë (sipas moshës, gjinisë, vendbanimit, etnike, fetare etj.)
) Vendbanimet dhe tipet e tyre, zhvillimi rural, urban rajonal.	) <u>identifikon</u> tipet kryesore të vendbanimeve dhe tiparet e tyre;) <u>evidenton</u> tiparet kryesore të zhvillimit urban dhe rural rajonal;
) Organizimi shtetëror dhe administrativ i ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.	) <u>shpjegon</u> veçoritë e organizimit shtetëror dhe administrativ të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;) <u>tregon</u> në hartë qendrat e mëdha urbane të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe qytetet më të rëndësishme.
) Rajonet kryesore gjeografike të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe tiparet dalluese të tyre.	) shpjegon tiparet kryesore të rajoneve gjeografikë: - tiparet dalluese natyrore; - tiparet e zhvillimit demografik dhe ekonomik të rajoneve;

<p>) Karakteristika të përgjithshme të zhvillimit ekonomik.</p>	<p>- trashëgiminë natyrore dhe kulturore;</p> <p>) <u>përshkruan</u> tiparet e përgjithshme të zhvillimit ekonomik të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, duke analizuar ecurinë e tyre përgjatë periudhave të ndryshme;</p>	
<p>) Vlerësim i potencialeve natyrore dhe humane të vendit për zhvillimin e tij ekonomik.</p>	<p>) <u>vlerëson</u> potencialet natyrore dhe humane të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë dhe ndikimin e tyre në shkallën e zhvillimit ekonomik të vendit;</p>	
<p>) Struktura e degëve dhe nëndegëve të ekonomisë.</p>	<p>) <u>përshkruan</u> rolin e sektorëve të veçantë të ekonomisë në zhvillimin e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë (bujqësinë, industrinë, tregtinë, transportin, turizmin, shërbimet dhe artizanatin);</p>	
<p>) Mundësitë dhe problematikat e zhvillimit të ardhshëm ekonomik.</p>	<p>) <u>vlerëson</u> problemet aktuale dhe perspektivën e zhvillimit ekonomik të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë;</p> <p>) <u>ndërton</u> dhe <u>analizon</u> grafikët e strukturës së ekonomisë dhe degëve të saj si dhe hartat e shpërndarjes gjeografike të</p>	

rajoneve kryesore bujqësore dhe industriale të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë.

NËNTEMATIKA: ISH-REPUBLIKA JUGOSLLAVE E MAQEDONISË – RRUGËTIMI I SAJ DREJT BE-së

) Vendi dhe roli i ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë në zhvillimet gjeopolitike të Evropës Juglindore.

) Rrugëtimi dhe perspektiva e saj europiane.

Nxënësi:

) Përshkruan rolin e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë për zhvillimet e ardhshme rajonale;

) vlerëson dhe interpretton mundësitë e ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë për integrimin si pjesë e Bashkimit Evropian;

) përshkruan etapat nëpër të cilat po kalon ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë në rrugën e saj të integritimit në Bashkimin Evropian.

Nxënësi:

) demonstron pavarësi dhe objektivitet në kryerjen e detyrave;

) tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit;

) komunikon lirshëm mendimet e tij;

) është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij;

) demonstron objektivitet në diskutimet dhe debatet;

) respekton punën e të tjerëve;

) respekton përpjekjet personale dhe ato në grup;

) demonstron aftësi të punës në grup.

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies në lëndën e gjeografisë janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësve të tyre.

Mësimdhënia dhe të nxënësve, i bazuar në kompetenca, kërkon që në përzgjedhjen dhe përdorimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësuesit e kësaj lënde:

- të marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësve, që nënkupton përvojat individuale të tij dhe, mbi këtë bazë, të mbështesin e orientojnë të nxënësve të tij;
- të nxitin vrojtimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve dhe vëzhgimeve në natyrë;
- të nxitin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;
- të motivojnë nxënësve, duke e konsideruar si partner, në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë komplementarë të njëri-tjetrit;
- të mbështesin të nxënësve të pavarur dhe në bashkëpunim të nxënësve përmes punës me projekte, punës në grup, punës individuale;
- të mbajnë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të fushës "Shoqëria dhe mjedisi", zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore.
- të shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm, por të pamjaftueshëm për përmbushjen e kompetencave të fushës.

- të përdorin TIK-un si mbështetës dhe lehtësues të mësimdhënies dhe të nxënit.

Rolet që ndërmarrin nxënësi dhe mësuesi në realizimin e kësaj qasje janë:

- *Nxënësi - aktiv dhe i interesuar.* Në gjeografi, nxënësi studion dukuritë dhe proceset gjeografike, ndërton kuptimin për vendin e tij. Ai inkurajohet të kërkojë përgjigje për pyetjet që ngre, duke hulumtuar në burime të ndryshme dhe, duke përdorur teknika specifike të gjeografisë. Nxënësi angazohet të vendosë lidhje ndërmjet asaj që di dhe asaj që zbulon dhe mbi këtë bazë ndërton dijen e tij; bashkëvepron me shokët/shoqet dhe mësuesin, ndan me ta vëzhgimet dhe përvojat e tij. Ai punon individualisht ose në grup, dhe mbështetet nga mësuesi.
- *Mësuesi - udhëheqës dhe lehtësues.* Mësuesi i gjeografisë ndihmon nxënësit të zbulojnë kënaqësitë e të nxënit. Roli i mësuesit konsiston në udhëheqjen e nxënësve; ai moderon kërkimin dhe eksplorimin e dukurive gjeografike. Mësuesit veprojnë si moderatorë midis dijes dhe nxënësit, duke e ndihmuar nxënësin të përfshihet në procesin e ndëtimin të dijes. Ato krijojnë kontekste të nxëni, të cilat i aftësojnë nxënësit të përftojnë mjetet e gjeografit. Zbatimi i programit kërkon që mësuesi të përdorë strategji mësimdhënieje duke respektuar stilet e të nxënit të nxënësve. Ai i angazhon nxënësit në ndërtimin e mendimit, duke nxitur diskutimet dhe ballafaqimin e këndvështrimeve të ndryshme.

Situatat e të nxënit në gjeografi duhet të jenë të larmishme dhe komplekse. Nxënësi duhet të përceptojë lidhjen ndërmjet përvojave të tij të të nxënit dhe zbatimeve të ardhshme.

Situatat duhet të jenë të hapura, që do të thotë që nxënësi aftësohet të kërkojë zgjidhje të ndryshme për një çështje apo problem, dhe jo një zgjidhje të vetme apo një përgjigje të vetme. Situata të tilla përfshijnë detyra të ndryshme, favorizojnë përdorimin e mediave të ndryshme dhe rezultojnë me punime të llojeve të ndryshme.

Situatat e të nxënit duhet të jenë komplekse, që do të thotë të përdoren burime të ndryshme të të nxënit dhe nxënësit të punojnë së bashku. Kërkimi, analiza dhe përzgjedhja e të dhënave duhet të jenë gjithmonë pjesë e situatave të të nxënit. Ato duhet të mbështeten ë

kërkimin gjeografik, i cili përfshin analizën krahasuese të dukurive gjeografike në shkallë të ndryshme. Këto lloj situatash kërkojnë zhvillimin e shprehive të të pyeturit, analizës, mendimit kritik dhe krijues.

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkallë, dhe me fokus integrimin u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grupi moshor. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyçe si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

a) Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

b) Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente

specifikë të kompetencave kyçe (p.sh.: aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës të të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kroskurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Vlerësimi është pjesë integrale e procesit të mësimdhënies dhe të nxënit. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve me anë të teknikave të ndryshme të vlerësimit për arritjen e rezultateve të pritshme të të nxënit në nivel klase dhe shkalle. Me këtë informacion, mësuesi merr vendime për vlerësimin përfundimtar të nxënësit, bazuar në gjykimin e tij për nivelin e zotërimit nga nxënësi të kompetencave të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Vlerësimi u shërben mësuesve për të përmirësuar metodat e mësimdhënies, nxënësve për të përmirësuar të nxënit si dhe prindërve për të monitoruar progresin e fëmijëve të tyre në shkollë.

Mësuesit duhet të përdorin situata të jetës reale si pikënisje për vlerësimin e nxënësve.

Format e ndryshme të vlerësimit duhet t’u krijojnë mundësi të gjithë nxënësve të vlerësohen në atë mënyrë që është më e përshtatshme për to.

Vlerësimi mat shkallën në të cilën janë arritur (nga nxënësit) njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e dëshiruara.

Përveç testeve me shkrim, mësuesit mund të kryejnë vlerësime të bazuara në performancën e nxënësve duke përdorur mënyrat e mëposhtme si:

-punët praktike;	-modelet dhe maketet;
-projektet kurrikulare dhe ndërleëndore;	-lojërat dhe kuicet;
-detyrat individuale;	-debatet;
-vrojtimit e mësuesit;	-loja me role;
-listën e kontrollit;	-portofoli.
-esetë;	

Mësuesi mund të vlerësojë nxënësin përmes përdorimit të portofolit. Ai është një koleksion sistematik i punës së nxënësve dhe siguron një tablo të plotë të arritjes së tyre. Punët e mbledhura ofrojnë të dhëna të shumta për zhvillimin dhe progresin e nxënësve në

përvetësimin e njohurive, të kuptuarit e koncepteve, zbatimin e shkathësive dhe zhvillimin e qëndrimeve. Ai gjithashtu u afron nxënësve mundësi për vetëvlerësim dhe reflektim përmes rishikimit të portofoleve të tyre.

6. MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënit në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënit. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, objekte të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK-ut

- Z Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Z Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet Web për gjeografinë.
- Z Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion.
- Z Organizimi dhe prezantimi i të dhënave, duke përdorur tipa të ndryshëm software.
- Z Përdorimi i simulimeve software.

Z Përdorimi i grafikëve software.

Z Paraqitja grafike e të dhënave.

Për hartimin e programit të Gjeografisë së Maqedonisë (ish-RJM) për klasën e 8-të punoi Grupi i punës, i përbërë nga:

- Tatjana Vuçani – Kryetar, MAS
- Evis Mastori – specialiste, IZHA
- Albana Markja – specialiste, IZHA
- Albana Kosovrasti – pedagoge, Universiteti i Tiranës
- Valentina Nestori – pedagoge, Universiteti i Tiranës
- Llazi Stojan – mësues, Korçë